

רשימות

בפרשת השבוע

תזריע מצורע

עניי ברית מילה

כתב הרמב"ם בפירושו המשניות [חולין פ"ז ד"ה נוהג בטהורה]: ושים לבך על העיקר הגדול הנכלל במשנה הזאת והוא מה שאמר מסיני נאסר, לפי שאתה הראית לדעת שכל מה שאנו מרחיקים או עושים היום, אין אנו עושין אלא במצות הקב"ה על ידי משה רבינו עליו השלום, לא שהקב"ה אמר זה לנביאים שלפניו... וכמו כן אין אנו מלין מפני שאברהם אבינו עליו השלום מל עצמו ואנשי ביתו, אלא מפני שהקב"ה צוה אותנו על ידי משה רבינו שנמול כמו שמל אברהם אבינו עליו השלום... הלא תראה מה שאמרו תרי"ג מצוות נאמרו לו למשה מסיני וכל אלו מכלל המצוות. ע"כ.

הגמ' בשבת [דף קלז:] אומרת: תנו רבנן: המל אומר אקב"ו על המילה, אבי הבן אומר אקב"ו להכניסו בבריתו של אברהם אבינו, העומדים שם אומרים **כשם שנכנס לברית כך יכנס לתורה לחופה ולמעשים טובים**, והמברך אומר אשר קידש ידיד מבטן חוק בשארו שם וצאצאיו חתם באות ברית קדש על כן בשכר זאת אל חי חלקנו צוה להציל ידידות שארינו משחת למען בריתו אשר שם בבשרנו בא"י כורת הברית.

בברכת הציבור המברכים בברכת "כשם שנכנס לברית כך יכנס לתורה לחופה ולמעשים טובים", שיזכה הנער להיכנס בהם, מצוות אלה הם מצוות הבן המוטלים על האב, וכתובים לפי סדר חיובם, כן מובא בספר האבודרהם [הלכות ברכות שער התשיעי]: וסדרם על זה הסדר על שם דאמרינן [קידושין כט:]: לעולם ילמד אדם תורה ואחר כך ישא אשה.

נוסח ברכה זו שהקהל מברך את הנער צריכה ביאור, כשם שנכנס לברית, כן יכנס, וכי להיכן נכנסים? היה אפשר לומר כשם שעשה מצוה זו כן יזכה לעשות עוד מצוות.

לכאורה צ"ל שהם עונים בברכה על מה שאמר אבי הבן בברכה שברך "להכניסו בבריתו של אברהם אבינו", ועל זה מברכים הקהל כשם שנכנס לברית וכולי, אך גם זה צריך ביאור מדוע נאמר שם להכניסו, כשקיים את מצות המילה, להיכן הכניסו, ולאחר שבין להיכן הוא נכנס. נצטרך להבין מה העניין בזה.

וכבר עמד בזה רבו של רש"י ר"י בן יקר [בספרו פירוש התפילות והברכות - ברכות המצוות - ברכות המילה] שהסביר ב' פירושם.

א. "הכנסה זו לא כתובה, אלא לפי שרוב האבות אינן מלין את בניהם, ומוסרין את בניהן למולם, והאב חייב למול את בנו, ואם אינו מל אותו חייב להכניסו ביד מוהל... ואם אבי הבן מל את בנו לא מצינו לא בתלמוד ולא בדברי גאון ולא בסברא שיברך להכניסו.

ב. "הכנסה זו היא כמו עבודת הגשה כדאיתא בפרקי דרבי אליעזר [פרק כ"ט] כשנולד יצחק בן שמונת ימים הגישו אברהם למילה שנאמר וימל אברהם את יצחק בנו בן שמונת ימים, מכאן אתה למד

שכל מי שמגיש בנו למילה כאילו כהן גדול מקריב מנחתו ונסכו על גבי המזבח, [אולי י"ל מנחתו זה כנגד הערלה, ונסכו זהו כנגד דם המילה], ... ונראה מכאן שאבי הבן המוהל יברך להכניסו, שהרי אברהם מל את בנו ואף על פי כן נקרא אברהם מגיש למילה, ומגיש זה מכניס.

צריך ביאור לשני הפירושים, מה החשיבות של כניסה זו שעליה אנו ממשיכים ואומרים כן יכנס לתורה לחופה, כי זו הרי רק אילוץ טכני שאבי הבן מכניס את בנו לבית המוהל, כי ברוב הפעמים לא יודע למול. וכן לפירוש הב' שההגשה למצות המילה נקראת הכנסה, צריך להבין שהרי ההגשה היא רק הדרך וההכנה לקיום המצוה ולא המצוה עצמה, ומדוע שיזכיר זאת בברכת עצמה "להכניסו בבריתו של א"א"?

י"ל ע"פ דברי הגמ' בקידושין עב: המדברת על רב אדא בר אהבה שהאריך ימים הרבה, "היום יושב בחיקו של אברהם, היום נולד רב יהודה בבבל" פירש רש"י: ונראה דהא יושב בחיקו של אברהם אבינו שנכנס לברית מילה. ע"כ. דהיינו שכל מעשה מצוה של ברית מילה הוא בבחינת כניסה לחיקו של אברהם אבינו, [ולא שאחרי שעשה ברית מילה אז נכנס לחיקו של אברהם אבינו, עיין מהרש"א]. כי אברהם אבינו היה הראשון לקיים המצוה ולו נאמר המצוה בתחילה ונקראת על שמו, ולכן הברכה היא להכניסו בבריתו של אברהם אבינו.

ואנו ממשיכים לברך "כן יכנס לתורה" פירש רבינו אפרים [מובא בכתבי רבי אפרים מבונא (ד'תצ"ב - ד'תתקנ"ז)], בפרק הנהגת חינוך הבנים, בספר מאורות הראשונים, מכון ירושלים, תשס"ב, דף י"ז] "והנערים שחנכו אותם שחרית לתורה, מחלקין אגוזים לאחר התפילה לזיכרון עדות להודיע ולפרסם שנכנסו לתורה, ושקבלו עליהם עול תורה, וכדי שיאמרו קרואים: כשם שנכנס לברית ולתורה כך יכנס לחופה ולמעשים טובים".

ומהו החינוך לתורה? עיין בספר הרוקח [הלכות עצרת רצ"ו] המפרט את כל פרטי המנהג, וכך מביא באמצע דבריו: "ונתנין אותו בחיקו של הרב, על שם "כאשר ישא האומן את היונק ואנכי תרגלתי לאפרים קחם על זרעותיו", לפ"ז י"ל שהלשון "כן יכנס לתורה" הוא הכניסה לבית רבו ולחיקו.

ואחר כך ממשיכים ואומרים "לחופה", וכאן הוא דבר פשוט כי הכניסה לחופה היא הכניסה מתחת לדבר החופה את שני בני הזוג כמו הטלית, וכמו כן מצינו הלשון במשנת אלו דברים הכנסת כלה, על שם שנכנסת לחופה, לדבר החופה אותה.

י"ל את העניין בזה כאשר נכנס אדם למקום והוא מסובב כל גופו בדבר אליו הוא נכנס, ומסובב בזה הוא מושפע מהמצוות הרבה יותר כמו שמצינו במצות נר חנוכה, מזוזה בימינו ונר חנוכה משמאלו וציצית בבגדו והוא מסובב במצוות.

כמו כן אצלנו אנו מברכים אותו כשם שנכנס בבריתו של אברהם אבינו שהוא מושפע הרבה בקיום המצווה כי הוא בבחינה שנכנס לחיקו של אברהם אבינו, כן יכנס לתורה ליישב בחיקו רבו ולהיות מושפע ממנו ללמוד תורה ולהיכנס לחופה ואז גם יזכה לעשות מעשים טובים.

עיין עוד באבודרהם [שהבאנו לעיל] השואל על סיום הברכה של העומדין בברית, מדוע המעשים טובים כתוב אחרי החופה, הרי הוא שלא כסדר החיוב, שהרי חייב בעשיית מעשים טובים מגיל מצוות וחופה רק בגיל שמונה עשרה כמובא במשנה באבות. [ותירץ שאינו בר עונשין אלא מגיל עשרים וכבר היה בן שמונה עשרה לחופה קודם, ועוד נאמר בו הרבה תירוצים, והביאו גם בב"י יור"ד סימן רס"ה].

עוד י"ל בודאי כל יהודי חייב בעשיית מעשים טובים מיד בהגיעו לגיל מצוות, אך במציאות יש הרבה מעשים טובים שלא שייך שיעשה קודם שמתחתן ובונה בית, כמו הכנסת אורחים לביתו שברוב המקרים שייך לקיימו רק אחרי שבונה את ביתו ומתחתן, וכן הכנסת עני לביתו כמו שמפורש בפסוק בישעיה [פרק נ"ח פסוק ז'] "ועניי מרודים תביא בית". [ובמחזור ויטרי בתפילת המי שברך בשבת לאחר יקום פורקן הוסיף לפי גירסא אחת "ומי שמכניסין אורחים בתוך ביתם", אע"פ שאמר מקודם ופת לאורחים, רואים שיש עניין מיוחד להכניס את האורחים והעניינים לביתו כי דבר זה נותן להם הרגשה טובה ומיוחדת ונותן להם הרגשה של בית שמאוד חסרה להם], לכן שייך לומר שבגלל מעשי חסד גדולים אלה של הכנסת אורחים ועניינים נאמר תורה לחופה, שאחרי שבונה ביתו יכול לקיים אותם.

פרק י"ג פסוק י"ד

וביום הראות בו בשר חי

רש"י: מה תלמוד לומר, ללמד יש יום שאתה רואה בו, ויש יום שאין אתה רואה בו, מכאן אמרו חתן נותנין לו כל שבעת ימי המשתה לו ולאצטליתו ולכסותו ולביתו, וכן ברגל נותנין לו כל ימי הרגל [תורת כהנים יג פז].

י"ל שכיון שהחתן יודע ורואה את הנגע שבו, ויש לו כמה ימים עד שהכהן יראה את הנגע, בנתיים הוא חוזר בתשובה כדי שיתכפר לו מעשיו שהביאו לו את הנגע, ויש לו כמה ימים לכך, ואז הנגע יכול להעלים או לשנות למראה טהור, אם נתכפר לו, לפי זה יוצא לנו שיש נגעים שהם כמו על תנאי, כדי שיחזור בתשובה ויתכפר לו, ואם עונו חמור יותר, אז הוא נענש והנגע מטמא אותו.

פרק י"ד פסוק ד'

ושני תולעת ואזוב

רש"י: מה תקנתו ויתרפא, ישפיל עצמו מגאותו, כתולעת וכאזוב.

צריך ביאור אריכות הלשון שישפיל עצמו כאזוב וכתולעת, מדוע לא מספיק אחד מהם, או אזוב או תולעת [וכן קשה בתחילת פרשת הקת?]

י"ל הסבר במידת הענוה, לפי הבעלי המוסר המסבירים את מידת הענוה לאדם גדול וידוע, שאמנם יודע ורואה שכולם מעריכים ומכבדים אותו, ומחכים למוצא פיו, אך הדרך להתגבר על מחשבות אלו הוא, שצריך שיכיר במחשבתו שאין מגיע לו כלום עבור מעלותיו, כיון שהם מתנת שמים, ואינם שלו, ועוד שהם גם מחייב עבורו, וחובתו בעולמו להשתמש במעלותיו ובהשפעתו, אבל אדם רגיל יכול לחשוב לעצמו, אמנם כעת אנכי קטן ונראה פשוט, ולכן אין מכבדים אותי כראוי, אך יבוא יום, ובו אגדל ואתפרסם, ואז יראו כולם את מעלותי וגדולתי, י"ל שגם מחשבה זו היא מחשבת גאווה, ועל זה בא המשל של האזוב והתולעת המובא ברש"י, שאמנם האזוב הוא קטן ונמוך אך פניו כלפי מעלה, כלפי מחשבת גאווה, לכן מוסיפים ואומרים חז"ל וכתולעת, שפני התולעת ישרים והם לא כלפי מעלה, וכך צריך אדם לנהוג, ומה שמובא בחז"ל [נדרים סב:] וסוף הכבוד לבא, וכן הנאמר במשנה אבות [פ"ו מ"ז] משום רבי שמעון בן יוחאי: הנוי והכח והעשר והכבוד... נאה לצדיקים ונאה לעולם. ע"כ. מדובר בכבוד המותר והרצוי, כגון כבוד משפחה, שעל זה נאמר, חיים של עושר וכבוד.

פרק י"ד פסוק ד'

ועץ ארז

רש"י: לפי שהנגעים באין על גסות הרוח.

ברש"י הקודם ד"ה טהרות, מובא - לפי שהנגעים באין על לשון הרע, שהוא מעשה פטפוטי דברים, לפיכך הוזקקו לטהרתו צפורים שמפטטין תמיד בצפצוף קול.

צריך ביאור על מה הנגעים באים, האם על גסות הרוח כמו שכתוב ברש"י אצלינו, או על עוון לשון הרע כמו שמובא ברש"י הקודם?

י"ל שהם דבר אחד, שבאמת הרבה פעמים גסות הרוח, מוביל לדיבור של לשון הרע, וההסבר הוא, כיון שמרגיש עצמו גבוה מעל הכל, ורוצה להקטין את חברו, ועושה זאת על ידי שמדבר עליו סרה, וכך חושב לעצמו שיקטין את חברו, וממילא ירומם את עצמו, ולכן תקנתו, שישפיל עצמו כאזוב ותולעת, שכל גדילתה היא על הקרקע, וכן התולעת לא גודלת לכיוון למעלה, אלא תמיד ישר על הקרקע.

פרק י"ד פסוק ל"ד

ונתתי נגע צרעת

רש"י: בשורה היא להם שהנגעים באים עליהם, לפי שהטמינו אמוריים מטמוניות של זהב בקירות בתיהם, כל ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר, ועל ידי הנגע נותץ הבית ומוצאן.

קשה הרי הנגעים באים עליהם לעונש, והמטמון שייך לבעל הבית אשר חטא בחטא לשון הרע, או בחטא צרות העין, כמו שהביאו חז"ל [יומא יא:]: שכיון שלא רצה להשאיל את כליו, צריך להוציא את כליו מביתו, ועכשיו כולם יראו את הכלים שאמר שאין לו, לפי זה יוצא חוטא נשכר, ומדוע כזה אדם צריך כזו בשורה טובה?

"ל שמדובר כאן בנגעי בתים שהם הדרגה הקלה של החטא [והדרגה השניה והחמורה יותר זה בבגדים, והחמור ביותר זה נגעים בגופו של אדם], ולפעמים אפילו תלמיד חכם ביתו נגוע, כמו שמצינו שרש"י מביא לקמן על מילות הפסוק [ל"ה] "כנגע נראה לי בבית", שמדובר באדם שיודע הלכות נגעים, ועליו לנהוג דרך ענוה ולומר רק "כנגע נראה לי בבית", ולא בלשון ודאות "נגע נראה לי", לפי זה י"ל שלא מדובר כאן בחוטא נשכר, אלא באדם רגיל, ואולי אפילו תלמיד חכם שעבר עבירה, של לשון הרע או שהיה צר עין, אך נותנים לו תזכורת מהשמים, שישים לב למעשיו אשר לא טובים, וכמו שמובא במדרש [המובא בדעת זקנים כאן] "אמר להם הקב"ה לישראל ראו מה ביניכם לאומות העולם, כשהן חוטאין אני מלקה בהם תחילה ואחר כך בבתיהם, שנאמר "וינגע ה' את פרעה", אבל אתם אם חטאתם בתיכם אני מלקה תחילה, שנאמר "ונתתי נגע צרעת בבית ארץ אחוזתכם", וכי מה חטאו העצים והאבנים אלא כדי שיראו ויקחו מוסר, כך הקב"ה מראה לאדם ומלקה ביתו תחילה, אם חזר בו מוטב ואם לאו בגדיו לוקים, שנאמר אחר כך "ולצרעת הבגד", ועדיין אם חזר בו מוטב ואם לאו לוקה בגופו, שנאמר לבסוף "איש כי יהיה זב".

וכל זה כדי שיהיו נקיים מחטא, וכשרואה את המטמון שהטמינו האמוריים ילמד מזה לקח לעצמו שרואה שאין עצה ואין תבונה נגד ה', שבסופו של דבר אם הדבר צריך להיות אצל חברך לא יעזור כלום, שהרי האמוריים הטמינו זהבם בקירות הבית לשם שמירה, ולבסוף נפל בידי ישראל, וממילא יעזוב מידתו הרעה, וישאיל דבריו לאחרים.

ויש לדעת את חומר עון לשון הרע כי חומר הוא, שכן מהרי"ל בהלכות עשי"ת [י"ד] כותב "הלא עבירה גדולה היא כאחד ראשי עבירות דעבודת אלילים וגילוי עריות ושפיכות דמים, ויש בה לאו ועשה דכתיב השמר בנגע צרעת" עיי"ש. [גם בהומש בראשית מצינו [ל"א ב'] שבני לבן דברו לשון הרע על יעקב אביו עד שקבל זאת אביהם (אפילו שידע בעצמו שהצאן של יעקב, כי הוא הרי ניסה לעצור את הצלחתו ע"י שהחליף את משכורתו עשרת מונים), ולכן פניו של לבן השתנו לרעה כשראה את יעקב אך עדיין לא אמר לו כלום, אך לבסוף רדף אחרי יעקב להרע עמו ולמחוק את כלל ישראל לגמרי כמו שאומרים בהגדה של פסח "ולבן ביקש לעקור את הכל, שנאמר "ארמי אובד אבי", מכאן חאים עד היכן לשון-הרע יכול להגיע].

מתוך הספר רשימות בפרשת השבוע לרב הופנר

הערות והארות על הכתוב כאן יתקבלו ברצון במייל שכתובתו

haseforim@gmail.com